

Kenotic Sacrifice and the Sublime in Kant's Philosophy of Religion: An Aesthetic Re-reading of Moral Birth

Hossein Fallahi-Asl ¹

1. Assistant Professor, Department of Islamic Philosophy and Theology, Lorestan University E-mail: falahi.h@lu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 23

September 2025

Received in revised
form 20 October
2025

Accepted 1 November
2025

Available online 3
December 2025

Keywords:

Kant; Kenotic
Sacrifice; Sublime;
Moral Birth; Moral
Exemplar; Moral
Aesthetics; Rational
Religion; Sanctity;
Religious Symbolism;
Moral Community

ABSTRACT

This article aims to re-examine the role of the experience of the sublime in Kant's Religion within the Boundaries of Mere Reason, focusing on the conceptual link between kenotic sacrifice and sublimity within the moral and religious structure of Kant's thought. The central question is how the experience of the sublime—particularly in the form of the sacrifice of imagination—can function as an aesthetic symbol of morality, and how it relates to the kenotic self-emptying of the moral exemplar (Christ). The method of the study is based on a comparative analysis of symbols and aesthetic structures in Kant's critical philosophy, with emphasis on the concept of sacrifice at both the repressive and kenotic levels. Within this framework, it is shown that kenotic sacrifice plays a crucial role not only in individual transformation but also in the formation of a moral community and the mutual recognition among moral agents. The experience of the sublime, as the aesthetic ground of this transformation, enables a symbolic grasp of the moral idea and directs morality toward sanctity. The article concludes that Kant's rational religion, through the interconnection of sublimity, kenotic sacrifice, and moral symbolism, offers a new horizon for understanding moral anthropology and the collective structure of ethics.

Cite this article:

© The Author(s).

Publisher: University of Lorestan.

Extended Abstract

Introduction

This article aims to provide an aesthetic reinterpretation of Kant's philosophy of religion by re-examining the role of the experience of the sublime (das Erhabene) in Religion within the Boundaries of Mere Reason. While Kant is often read as offering a rigorously rational and anti-symbolic account of religion, the present study argues that the aesthetic and symbolic dimensions—particularly the sublime—play a crucial and structurally necessary role in Kant's moral and religious thought.

The central objective is to analyze the conceptual relationship between kenotic sacrifice (self-emptying sacrifice) and the experience of the sublime, showing how both function as symbolic mediators of moral transformation. Specifically, the article investigates how the "sacrifice of imagination" in the experience of the sublime operates as an aesthetic analogue to kenotic self-sacrifice in morality, and how this analogy illuminates Kant's account of moral birth, sanctity, and the formation of an ethical community.

By focusing on the symbolic function of religious and aesthetic forms, the study seeks to challenge interpretations that restrict Kant's philosophy of religion to purely formal moral rationality. Instead, it demonstrates that Kant's rational religion presupposes symbolic and aesthetic structures that enable moral ideas to become experientially meaningful, motivationally effective, and socially shared.

Research Questions

This research is guided by the following key questions:

How does the experience of the sublime function within Kant's moral and religious philosophy, particularly in Religion within the Boundaries of Mere Reason?

In what sense can the "sacrifice of imagination" involved in the experience of the sublime be understood as an aesthetic symbol of moral sacrifice?

How does Kant distinguish between repressive sacrifice and kenotic (self-emptying) sacrifice, and what role does this distinction play in moral transformation?

What is the relation between the moral archetype (Urbild) and the moral prototype (Vorbild), especially in Kant's symbolic interpretation of the Christ figure?

How do kenotic sacrifice and the sublime contribute not only to individual moral transformation but also to the constitution of a moral community and mutual recognition among moral agents?

Method

The study employs a qualitative, conceptual, and hermeneutic methodology, grounded in close textual analysis of Kant's critical works, with particular emphasis on Religion within the Boundaries of Mere Reason, Critique of Practical Reason, Critique of the Power of Judgment, and The Metaphysics of Morals.

The methodological approach consists of four interrelated steps:

Conceptual Analysis:

The paper clarifies Kant's use of the concept of sacrifice, distinguishing different levels of moral renunciation and transformation. It draws on Kant's own writings as well as contemporary secondary literature to differentiate repressive sacrifice from kenotic sacrifice.

Symbolic and Aesthetic Interpretation:

Using Kant's theory of symbolism and analogy (Analogie), the study analyzes the experience of the sublime as an aesthetic structure that symbolically represents moral relations. Special attention is given to Kant's notion of the "sacrifice of imagination" in the experience of the sublime.

Comparative Reconstruction:

The article reconstructs the parallel between moral transformation (from the "old self" to the "new self") and aesthetic experience, showing how both involve a relinquishment of self-centered capacities in favor of a higher moral or supra-sensible orientation.

Contextual Integration:

The findings are situated within broader debates in Kant scholarship concerning rational religion, symbolism, moral anthropology, and the role of aesthetic experience in ethics.

The research is entirely theoretical and text-based, with no empirical data collection, which is consistent with philosophical inquiry in ethics, aesthetics, and philosophy of religion.

Kant's texts support a differentiated understanding of sacrifice. Beyond repressive sacrifice—understood as the suppression of inclinations in obedience to moral law—Kant's moral philosophy implicitly gestures toward a deeper form of ethical transformation. Kenotic sacrifice involves not merely restraint, but a reorientation of the agent's internal disposition toward the good of others, without expectation of return.

Kenotic Sacrifice and Moral Transformation

Kenotic sacrifice plays a decisive role in Kant's account of moral rebirth (moralische Wiedergeburt). Moral transformation is not achieved simply by compliance with duty, but through a fundamental change in the agent's evaluative orientation. The "new self" voluntarily assumes responsibility for the moral failures of the "old self," which symbolically mirrors kenotic self-emptying.

The Sublime as an Aesthetic Analogue of Kenosis

In the experience of the sublime, the imagination undergoes a form of sacrifice by acknowledging its own inadequacy in grasping overwhelming magnitude or power. This relinquishment enables access to the idea of practical freedom and the supra-sensible. The study shows that this aesthetic "sacrifice of imagination" is structurally analogous to kenotic moral sacrifice.

Symbolism and the Moral Exemplar

Kant's distinction between the moral archetype (Urbild) and the moral prototype (Vorbild) plays a crucial role in mediating moral transformation. While the archetype represents a purely rational and abstract moral ideal, the prototype—exemplified symbolically by the figure of Christ—renders this ideal accessible and motivational for finite human agents.

Formation of Moral Community

Kenotic sacrifice is not limited to individual moral development. It is shown to be essential for the emergence of a moral community grounded in mutual recognition, trust, and shared ethical orientation. Moral symbolism enables intersubjective communication of moral ideals, thereby sustaining collective ethical life.

Reassessment of Rational Religion

The findings demonstrate that Kant's rational religion cannot be reduced to abstract moral formalism. Symbolic and aesthetic mediation, particularly through the sublime, is indispensable for making morality experientially real and socially transmissible.

Findings

The analysis yields several significant findings:

By emphasizing the collective and intersubjective dimensions of moral symbolism, the study also highlights the importance of kenotic models for the formation of ethical communities. Ultimately, this reinterpretation opens new perspectives on Kant's philosophy of religion, showing it to be a dynamic framework in which morality is cultivated through aesthetic experience, symbolic representation, and shared moral striving.

Discussion

The study contributes to Kantian scholarship by foregrounding the aesthetic and symbolic dimensions of Kant's philosophy of religion, which have often been marginalized in favor of purely rational interpretations. By reconstructing the parallel between kenotic sacrifice and the sublime, the article shows that Kant's moral anthropology relies on symbolic structures that bridge the gap between abstract moral law and lived ethical experience.

This analysis has broader implications for understanding how moral motivation operates in Kant's system. The sublime does not replace moral reasoning but complements it by providing an experiential access to moral freedom. Similarly, religious symbols do not undermine rational autonomy but function as vehicles through which reason becomes effective in human life.

Conclusion

The article concludes that kenotic sacrifice and the experience of the sublime constitute central, interrelated elements in Kant's philosophy of religion. Moral birth, in Kant's view, is not merely a rational decision but a transformative process that requires symbolic and aesthetic mediation. The sublime provides the aesthetic ground for grasping moral ideas symbolically, while kenotic sacrifice represents the ethical realization of those ideas in practice. Through this interconnection, Kant's rational religion offers a comprehensive model of moral anthropology that integrates reason, aesthetics, and symbolism.

فداکاری کنوتیک و والایی در فلسفه دین کانت (بازخوانی زیبایی‌شناختی تولد اخلاقی)

حسین فلاحی اصل[✉]

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه لرستان رایانامه: falahi.h@lu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی، مقاله مروری،	این مقاله با هدف بازخوانی نقش تجربه والایی در کتاب دین در محدوده عقل محض کانت، به بررسی پیوند مفهومی میان فداکاری کنوتیک و والایی در ساختار اخلاقی و دینی اندیشه کانت می‌پردازد. مسئله اصلی مقاله آن است که چگونه تجربه والایی، به ویژه در قالب فداکاری تخیل، می‌تواند به عنوان نماد زیباشناختی اخلاق عمل کند و چه نسبتی با فداکاری تهی‌سازانه نمونه اخلاقی (مسیح) دارد. روش مقاله مبتنی بر تحلیل قیاسی نمادها و ساختارهای زیبایی‌شناختی در فلسفه انتقادی کانت است، با تمرکز بر مفهوم فداکاری در دو سطح سرکوب‌گرانه و کنوتیک. در این چارچوب، نشان داده می‌شود که فداکاری کنوتیک نه تنها در تحول فردی، بلکه در شکل‌گیری جامعه اخلاقی و شناسایی متقابل میان عاملان اخلاقی نقش اساسی دارد. تجربه والایی، به عنوان بستر زیباشناختی این تحول، امکان درک نمادین از ایده اخلاقی را فراهم می‌سازد و اخلاق را به سوی قداست هدایت می‌کند. مقاله نتیجه می‌گیرد که دین عقلانی کانت، از طریق پیوند میان والایی، فداکاری کنوتیک و نمادپردازی اخلاقی، افق تازه‌ای برای فهم انسان‌شناسی اخلاقی و ساختار جمعی اخلاق عرضه می‌کند.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۹/۱۲	
کلیدواژه‌ها: کانت، فداکاری کنوتیک، والایی، تولد اخلاقی، نمونه اخلاقی، زیبایی‌شناسی اخلاقی، دین عقلانی، قداست، نمادپردازی دینی، جامعه اخلاقی	

استناد:

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه لرستان.

مقدمه

در مواجهه با نظام اخلاقی کانت، خصوصاً در کتاب دین در محدوده عقل محض، یکی از خلأهای مهم پژوهشی، بررسی نقش تجربه والایی (sublime) در تبیین اخلاق و دین عقلانی است. این مقاله با هدف پر کردن این خلأ، به بررسی پیوند میان والایی، نمادپردازی دینی، و فداکاری کنوتیک (تهی‌سازی خودمحو‌رانه) در ساختار اخلاقی کانت می‌پردازد.

مسئله اصلی مقاله آن است که چگونه تجربه والایی، به ویژه در قالب فداکاری تخیل، می‌تواند به عنوان نماد زیباشناختی اخلاق عمل کند و چه نسبتی با فداکاری کنوتیک مسیح دارد. برای پاسخ به این پرسش، روش مقاله بر تحلیل قیاسی نمادها در فلسفه کانت استوار است. نمادهایی که هم در حوزه زیباشناسی و هم در دین تاریخی نقش واسطه‌ای دارند و مفاهیم اخلاقی را برای انسان قابل فهم و قابل اجرا می‌سازند.

ضرورت این مقاله از آن‌جا ناشی می‌شود که در اغلب تفاسیر از دین عقلانی کانت، بعد زیباشناختی و نمادین آن نادیده گرفته شده یا کم‌اهمیت تلقی شده است؛ در حالی که این بعد، نه تنها در تبیین فداکاری اخلاقی، بلکه در شکل‌گیری جامعه اخلاقی و شناسایی متقابل میان عاملان اخلاقی نقش مهمی دارد.

در این مقاله نشان داده می‌شود که فداکاری کنوتیک، هم در سطح فردی و هم در سطح جمعی، پیوندی میان زیبایی، والایی و اخلاق برقرار می‌کند؛ و نمونه‌هایی چون مسیح و لوقیفر، به عنوان نمادهای دینی، حامل معناهای اخلاقی متضاد هستند که از طریق تجربه والایی قابل درک می‌شوند. مقاله بر آن است تا نشان دهد که تجربه والایی، نه تنها در اخلاق فردی، بلکه در ساختار نمادین دین عقلانی کانت، جایگاهی محوری دارد و می‌تواند راهی برای فهم عمیق‌تر از انسان‌شناسی اخلاقی و جامعه اخلاقی در اندیشه کانت فراهم آورد.

۲. فداکاری و تمایز الگو-نمونه در تحول اخلاقی

۲.۱. سه معنای فداکاری در اندیشه کانت

کانت در آثارش از مفهوم «فداکاری» سخن می‌گوید، اما این واژه هم در اخلاق و هم در دین معنا دارد و همین امر باعث ابهام می‌شود. فیلسوفان برای توضیح بهتر، میان دو نوع فداکاری تمایز گذاشته‌اند: سرکوب‌گرانه و کنوتیک (Bubbio & Drees 2025, pp. 1-4). فداکاری سرکوب‌گرانه یعنی کنار گذاشتن یا نابود کردن چیزی مانند دارایی یا تمایل شخصی برای رسیدن به هدفی برتر؛ در حالی که فداکاری کنوتیک نوعی تهی‌سازی درونی برای دیگری است، برگرفته از کتاب مقدس (فیلیپیان ۲:۷) که درباره مسیح می‌گوید «خود را تهی ساخت». تفاوت اصلی این دو در آن است که در فداکاری کنوتیک، فرد بخشی از هویت خود را می‌بخشد، نه صرفاً چیزی بیرونی.

هر دو نوع فداکاری در اندیشه کانت حضور دارند، اما با شیوه‌های متفاوت. او در نقد عقل عملی نمونه‌هایی مانند فدا کردن جان برای کشور را ذکر می‌کند و توضیح می‌دهد که چنین اعمالی الزاماً اخلاقی نیستند، زیرا ممکن است با غرور یا خودنمایی همراه باشند. کانت می‌نویسد فداکاری می‌تواند از «جوشش‌های احساسی» ناشی شود (Kant 1788, 5:85). و در این صورت فاقد خلوص اخلاقی است. این نمونه همان فداکاری سرکوب‌گرانه است که در آن چیزی برای چیز دیگر

قربانی می‌شود. به همین دلیل، کانت نتیجه می‌گیرد این نوع فداکاری جایگاهی در اخلاق ندارد و حتی نسبت به کاربرد آن به عنوان نماد دینی نیز با تردید برخورد می‌کند.

۲.۲. نوع دوم و سوم فداکاری در اخلاق کانت: از سرکوب تا دگرگونی

نوع دوم فداکاری در فلسفه اخلاق کانت، به صورت ضمنی و نه آشکار، در ساختار درونی اندیشه او حضور دارد. در اینجا، کانت مستقیماً از واژه «فداکاری» استفاده نمی‌کند، اما زبان و شیوه بیان او نشان می‌دهد که نوعی فداکاری در کار است. در این نوع، انسان باید از تمایلات طبیعی و خواسته‌های شخصی خود فاصله بگیرد تا بتواند به عقل عملی دست یابد و به قانون اخلاقی پایبند بماند. به عبارت ساده‌تر، برای اینکه فرد اخلاقی باشد، باید از خودخواهی و میل به نفع شخصی بگذرد و انگیزه اخلاقی را در اولویت قرار دهد.

ممکن است گفته شود که این فقط نوعی «تبعیت» از قانون اخلاقی است، نه فداکاری. اما کانت خودش تصریح می‌کند که غلبه بر میل به نفع شخصی، همیشه با نوعی «فداکاری» همراه است و نیاز به «خودمهارگری» دارد، یعنی انسان باید خود را مجبور کند کاری را انجام دهد که الزاماً دوست ندارد (Kant 1788, 5:83).

این نوع فداکاری، به ویژه در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی، اهمیت دارد. چون نشان می‌دهد که برای رسیدن به آزادی اخلاقی، باید از خودمحوری دست کشید و عقل عملی را جایگزین آن کرد. این فراتر از صرفاً هماهنگ شدن با قانون است؛ بلکه نوعی فداکاری عمیق‌تر است که در آن خواسته‌ها و تمایلات شخصی، اگر با اخلاق در تضاد باشند، باید سرکوب شوند. اما این سرکوب پایان راه نیست. بلکه مقدمه‌ای است برای نوع سوم فداکاری در اندیشه کانت یعنی فداکاری کنوتیک یا دگرگونی تهی‌ساز.

در این مرحله، خواسته‌ها فقط سرکوب نمی‌شوند، بلکه به‌طور بنیادی دگرگون می‌شوند و جهت‌گیری‌شان به‌سوی خیر اخلاقی تغییر می‌کند. کانت گاهی در نوشته‌های اخلاقی‌اش به این نوع فداکاری اشاره می‌کند. مثلاً در *متافیزیک اخلاق* می‌نویسد:

«من باید بخشی از رفاه خود را برای دیگران فدا کنم، بدون امید به بازگشت یا جبران» (Kant 1797, 6:393).

این جمله نشان می‌دهد که خوشبختی دیگران، به‌خودی‌خود یک هدف اخلاقی است، و رفاه شخصی باید در خدمت آن قرار گیرد. در آغاز، این نوع فداکاری ممکن است شبیه همان فداکاری سرکوب‌گرانه باشد، چون فرد باید میل طبیعی به خودخواهی را کنار بگذارد. اما تحول اخلاقی واقعی زمانی رخ می‌دهد که این فداکاری دیگر به‌عنوان «سرکوب» تجربه نشود، بلکه به‌عنوان «بخشیدن چیزی از ذات خود برای دیگری» درک شود. در این حالت، کل شخصیت فرد به‌سوی خیر اخلاقی جهت‌گیری می‌کند. این نوع فداکاری، با مدل کنوتیک هم‌خوانی بیشتری دارد.

کانت در کتاب *دین در محدوده عقل محض*، مدل کنوتیک فداکاری را با وضوح بیشتری مطرح می‌کند، به‌ویژه در بحث درباره «نمونه کمال اخلاقی». او در اینجا از دو اصطلاح استفاده می‌کند:

الگو: (archetype / Urbild) تصویری عقلانی و انتزاعی از کمال اخلاقی که در ذهن انسان وجود دارد.

نمونه: (prototype / Vorbild) تجسم نمادین و قابل دسترس از آن الگو، که انسان می‌تواند از آن پیروی کند.

کانت می‌گوید این الگو ازلی است و «از ازل وجود داشته» (Kant 1793, 6:60). او با احتیاط از هرگونه داوری درباره ماهیت فراطبیعی این الگو پرهیز می‌کند، چون چنین موضوعاتی خارج از حوزه فلسفه عملی هستند (Kant 1793; see [10] also).

کارکرد این الگو آن است که انسان را برانگیزد تا ترتیب انگیزه‌های درونی خود را تغییر دهد. اگر انسان بتواند خود را بر اساس این الگو سامان دهد، یعنی انگیزه‌هایش را به درستی تنظیم کند، در نهایت خواهد توانست بر شر غلبه کند.

کانت معتقد است که ایده ناب اخلاقی، یعنی همان الگو، به تنهایی برای انسان قابل درک و قابل اجرا نیست. این الگو بسیار انتزاعی و عقلانی است و برای اینکه در زندگی عملی انسان‌ها کاربرد پیدا کند، نیاز به نوعی «واسطه» دارد. اما این واسطه نه قابل شناخت مستقیم است و نه می‌توان آن را به صورت مفهومی قالب‌بندی کرد یا به تعبیر کانت: با این حال، می‌توان آن را به صورت نماد درک کرد. کانت این فرآیند را طرح‌واره‌سازی از طریق قیاس می‌نامد (Kant 1793, 6:65).

نمادها در اینجا نقش واسطه‌ای دارند؛ آن‌ها مفاهیم انتزاعی اخلاقی را به شکلی قابل تصور و قابل درک درمی‌آورند. به عبارت دیگر، نمادها حرکت ناپیدای عقل اخلاقی را برای ما قابل رؤیت می‌کنند. این تعریف از نماد، پایه استدلال کانت در ادامه بحث است: برای او، نماد چیزی است که ایده اخلاقی را به شکلی ملموس و عملی درمی‌آورد. در سنت دینی، این واسطه‌گری نمادین از طریق نمونه‌ها انجام می‌شود. نمونه‌ها، تجسم‌های تاریخی و نمادین از الگوهای اخلاقی هستند. اما یک نمونه فقط زمانی مؤثر است که به الگوی اصلی ارجاع دهد (Kant 1793; see also [12], p. 429).

بنابراین، تمایز میان الگو و نمونه، رابطه میان ایده عقلانی (الگو) و تجسم‌های تاریخی-نمادین آن (نمونه‌ها) را نشان می‌دهد. این نمونه‌ها، ایده‌های اخلاقی را به تصویر می‌کشند و انسان را به تلاش اخلاقی برمی‌انگیزند. وقتی انسان تلاش می‌کند شخصیت اخلاقی خود را با یک نمونه هماهنگ کند؛ نمونه‌ای که بازتاب نمادین الگوست؛ در واقع وارد مسیر تازه‌ای از زندگی می‌شود؛ مسیری که به «تولد اخلاقی دوباره» می‌انجامد.

کانت از «ایده انسانیت» سخن می‌گوید؛ ایده‌ای که در قالب یک شخص مجسم می‌شود. این شخص همان «نمونه» است؛ یعنی تجسم عینی الگوی اخلاقی (Kant 1793; see also [12]; [15], pp. 374–386). کانت از این نمونه با عنوان‌هایی چون «مقدس» (Heiliger) یا بیشتر با عنوان «پسر خدا» (Der Sohn Gottes) یاد می‌کند (Kant 1793, 6:61, 6:64). این آموزگار الهی منش، تجسم «ایده نیکی مطلق» است (Kant 1793, 6:65).

اگرچه کانت هرگز نام مسیح را به صراحت نمی‌برد احتمالاً برای حفظ استقلال عقل و پرهیز از وابستگی مستقیم به دین اما ساختار استدلال او و ویژگی‌هایی که برای این نمونه برمی‌شمارد، به وضوح نشان می‌دهد که منظور او از نمونه، همان مسیح به عنوان الگوی اخلاقی است. کانت تأکید می‌کند که ما نیاز به یک الگو داریم کسی که کمال اخلاقی را در عمل نشان دهد و زندگی‌اش الگویی باشد برای همه انسان‌ها. در این زمینه، خلوص اخلاقی و عشق فداکارانه‌ای که در آموزه‌های مسیحی به مسیح نسبت داده می‌شود، با مفهوم نمونه در اندیشه کانت هم‌راستا است. به این ترتیب، نمونه کانتی را

می‌توان معادل ایده مسیح در سنت مسیحی دانست؛ انسانی که به «مسیح» تبدیل شد. در برخی نوشته‌های دیگر، کانت حتی خود مسیح را «الگو» (Urbild) می‌نامد، اما منظورش این است که مسیح تجسم همان الگوی عقلانی است.

در بحث از «طرح‌واره‌سازی از طریق قیاس»، کانت از چنین آموزگاری سخن می‌گوید که با وجود انسان بودن، دارای منش الهی است. او از «بزرگ‌ترین فداکاری» یاد می‌کند؛ فداکاری‌ای که برای خوشبخت کردن حتی افراد نالایق انجام می‌شود (Kant 1793, 6:65). در اینجا، مفهوم کنوسیس (kenosis) یا تهی‌سازی وجودی، به معنای سرکوب طبیعت الهی نیست، بلکه به معنای چشم‌پوشی آگاهانه از آن است. کانت می‌گوید اتحاد نمونه با انسان‌ها را می‌توان به‌عنوان «فروتنی پسر خدا» تعبیر کرد (Kant 1793, 6:61).

متن کلیدی برای فهم نقش نمونه به‌عنوان الگو، در بخش دوم کتاب، قسمت اول، بند C آمده است؛ جایی که کانت به سومین دشواری اخلاقی در تفسیر انتقادی مفهوم فیض می‌پردازد (Bubbio & Drees 2025, pp. 13–14).

در اینجا، کانت قصد ندارد آموزه‌ای دینی درباره فیض ارائه دهد، بلکه می‌خواهد نشان دهد چگونه می‌توان باور به فیض را با اصول انتقادی، به ویژه خودآیینی اخلاقی، سازگار کرد. ایده اصلی این است: برای اینکه انسان به موجودی اخلاقی تبدیل شود، باید دگرگونی درونی پیدا کند نوعی «تولد دوباره» که شخصیت او را از شر به خیر تبدیل کند.

این فرایند، با فعال شدن الگوی اخلاقی درونی (Urbild) آغاز می‌شود؛ الگویی که نمونه آن «پسر خدا» (Vorbild) است. در این مسیر، «انسان قدیم» (یعنی خود پیش از دگرگونی) باید بمیرد تا «انسان نو» (یعنی خود پس از دگرگونی) متولد شود. در این معنا، نمونه به‌عنوان نمادی نیرومند عمل می‌کند که الگوی اخلاقی درونی انسان را فعال می‌سازد و ایده کمال اخلاقی را برای انسان قابل‌فهم و قابل‌دسترس می‌سازد.

نمونه، نقطه تمرکزی فراهم می‌کند که انسان می‌تواند خود را با آن هماهنگ کند و از طریق شناخت و تقلید از آن، در مسیر رشد اخلاقی گام بردارد (Bubbio & Drees 2025, p. 24).

کانت در سومین «دشواری در برابر واقعیت این ایده» (یعنی ایده الگو) این پرسش را مطرح می‌کند: چگونه ممکن است خدایی عادل، شرارت‌های پیش از دگرگونی را نادیده بگیرد؟ در این زمینه، فداکاری «پسر خدا» به‌عنوان نمادی از تولد دوباره تفسیر می‌شود یعنی تبدیل خود قدیم به خود جدید. کانت می‌نویسد: «برآمدن از منش فاسد به سوی خیر، خود به‌تنهایی نوعی فداکاری است (همچون مرگ انسان قدیم، یا به صلیب کشیدن جسم)، و ورود به زنجیره‌ای از رنج‌های زندگی است که انسان نو با منش پسر خدا بر دوش می‌کشد یعنی صرفاً برای خیر، اما همچنان مجازاتی مناسب برای دیگری، یعنی انسان قدیم (که از نظر اخلاقی، انسانی دیگر است) (Kant 1793, 6:74).

۳. ساختار نمادین فداکاری و تولد اخلاقی در فلسفه کانت

کانت در بحث فداکاری «خود نو» به جای «خود قدیم»، دو معنا را در کنار هم مطرح می‌کند:

الف: فداکاری به‌عنوان نوعی مجازات نیابتی

ب: فداکاری به‌عنوان دگرگونی درونی از شر به خیر

در معنای اول، «خود نو» مسئولیت گناهان «خود قدیم» را بر عهده می‌گیرد و به‌نوعی مجازات را تحمل می‌کند. این نوع فداکاری در چارچوب فداکاری سرکوب‌گرانه قرار می‌گیرد؛ یعنی فرد باید گناه را بپذیرد و تمایلات خودمحورانه را سرکوب کند. این مجازات، نوعی «فداکاری کفاره‌ای» است که در نظام اخلاقی کانت، برای حفظ تعادل و تناسب اخلاقی ضروری است (Bubbio & Drees 2025, p. 119).

اما این مرحله سرکوب‌گرانه، فقط آغاز مسیر دگرگونی اخلاقی است. کانت معتقد است که گرایش طبیعی انسان به خودخواهی و سوءاستفاده از آزادی که در سنت دینی با «گناه نخستین» نمادپردازی می‌شود نه ناپود می‌شود و نه نادیده گرفته، بلکه با پذیرش مسئولیت از سوی «خود نو» رستگار می‌شود. اوج این تحول اخلاقی در یک «فداکاری کنوتیک» (تهی‌سازی وجودی) رخ می‌دهد؛ جایی که «خود نو» به‌طور کامل خود را وقف خیر اخلاقی می‌کند و نمونه اخلاقی (prototype) را در وجود خود مجسم می‌سازد.

در این معنا، فداکاری دیگر فقط یک عمل نیست، بلکه نوعی «حالت درونی» یا «گرایش اخلاقی» است که نشان‌دهنده دگرگونی بنیادین در کل شخصیت فرد است نوعی تولد دوباره. در این فداکاری، آنچه کنار گذاشته می‌شود، گرایش ذاتی انسان به اولویت دادن به خود است. این دگرگونی درونی باید در زندگی روزمره دائماً تکرار شود. برای «خود نو»، این تکرار با نوعی رنج همراه است رنجی که «خود قدیم» هرگز تجربه نمی‌کرد. اگر «خود نو» بخواهد دوباره اهداف خودخواهانه را دنبال کند، دچار احساس گناه می‌شود. به عبارت ساده‌تر، چیزی که قبلاً برای «خود قدیم» خوشی بود، اکنون برای «خود نو» رنج‌آور است؛ و این نشان‌دهنده عمق تحول اخلاقی در فرایند تبدیل است (Bubbio & Drees 2025, p. 15).

کانت می‌گوید این دگرگونی درونی، جایگزین «عمل کامل‌شده» می‌شود؛ یعنی خود اخلاقی جدید، حتی اگر هنوز به عمل نهایی نرسیده باشد، با تغییر در گرایش درونی‌اش، به سطحی از اخلاق رسیده است که با عمل کامل برابری می‌کند (Kant 1793, 6:75).

این تحول، بازتابی از نمونه اخلاقی است یعنی «پسر خدا». در سنت مسیحی، مسیح ابتدا از مقام الهی خود چشم‌پوشی می‌کند (مرحله اول) و سپس با تحمل رنج صلیب، گناهان انسان‌ها را در خود می‌پذیرد (مرحله دوم) به‌طور مشابه، «خود نو» نیز ابتدا از بی‌گناهی پس از دگرگونی خود چشم‌پوشی می‌کند (مرحله اول) تا بتواند گناهان «خود قدیم» را در خود بپذیرد (مرحله دوم) فرد اخلاقی با تقلید از این نمونه، وارد عملی می‌شود که بازتابی از فداکاری کنوتیک مسیح است. این عمل، نوعی پذیرش مسئولیت اخلاقی است که از درون فرد آغاز می‌شود و با الهام از نماد نمونه، به دگرگونی اخلاقی منجر می‌شود.

«خود نو» بار گناه «خود قدیم» را به‌عنوان بخشی از فرایند تولد اخلاقی می‌پذیرد. در این مسیر، فرد نه تنها خودخواهی را سرکوب می‌کند، بلکه کل گرایش درونی‌اش را به‌سوی خیر اخلاقی تغییر می‌دهد. بنابراین، اگرچه فداکاری مربوط به شکست‌های اخلاقی «خود قدیم» حالت سرکوب‌گرانه دارد، اما پذیرش داوطلبانه مجازات از سوی «خود نو» نشان‌دهنده فداکاری کنوتیک عمیق‌تری است. در این مسیر، عدالت از طریق یک عمل دگرگون‌ساز تحقق می‌یابد عملی که تولد واقعی انسان اخلاقی را رقم می‌زند. نکته مهم این است که این فداکاری، از نظر کانت، کفاره نیابتی کلاسیک نیست. چون «خود

قدیم» و «خود نو» از نظر جسمی و زمانی یک فرد هستند، اما از نظر اخلاقی کاملاً متفاوت‌اند و این تفاوت اخلاقی، خارج از زمان رخ می‌دهد.

در سنت مسیحی، مسیح انسان می‌شود تا گناهان بشر را بر دوش بکشد؛ در فلسفه کانت نیز، «خود نو» مسئولیت گناهان «خود قدیم» را بر عهده می‌گیرد نه به‌عنوان جانشین، بلکه به‌عنوان همان فردی که اکنون دگرگون شده است. این پذیرش گناه، ساختار دوگانه فداکاری در اندیشه کانت را نشان می‌دهد: ابتدا سرکوب‌گرانه، یعنی تبعیت از وظیفه اخلاقی سپس کنوتیک، یعنی تهی‌سازی درونی برای رسیدن به خیر اخلاقی کانت این نوع فداکاری را نمادین و اخلاقاً معتبر می‌داند. فداکاری «پسر خدا» نماد نهایی فداکاری کنوتیک است نمادی از تهی‌سازی وجودی که برای تحول اخلاقی ضروری است.

در اینجا دو قیاس مهم مطرح می‌شود: قیاس میان مجازات «خود قدیم» و فداکاری مسیح بر صلیب که جنبه سرکوب‌گرانه فداکاری را نشان می‌دهد. قیاس میان تبدیل «خود قدیم» به «خود نو» و تجسم مسیح که جنبه کنوتیک و تولد اخلاقی را نشان می‌دهد. نکته کلیدی در قیاس دوم این است که «خود نو» دگرگونی بنیادی در گرایش درونی خود پیدا می‌کند از خودمحوری به گرایشی که دیگر خواسته‌ها و منافع شخصی را برتر از دیگران نمی‌داند. در نتیجه، فلسفه کانت دو نوع فداکاری را در هم می‌آمیزد: فداکاری سرکوب‌گرانه و فداکاری کنوتیک. اما این‌ها دو عمل جداگانه نیستند، بلکه دو نگاه به یک فرایند اخلاقی واحد هستند که بسته به موقعیت درونی فرد، معنا پیدا می‌کنند. برای «خود قدیم»، فداکاری یعنی سرکوب تمایلات خودخواهانه در برابر قانون اخلاقی. برای «خود نو»، همان فرایند دیگر سرکوب نیست، بلکه انقلاب درونی است نوعی تهی‌سازی از خودبینی برای رسیدن به تولد اخلاقی. به این ترتیب، تحول اخلاقی فقط نفی تمایلات قلبی نیست، بلکه بازآرایی مثبت کل شخصیت فرد در جهت خیر است، در هماهنگی با الگوی کمال اخلاقی.

برای روشن‌تر شدن این فرایند، یک مثال ملموس می‌زنیم: فرض کنید فردی بخش زیادی از وقت خود را صرف مراقبت از یکی از بستگان بیمار می‌کند. در ابتدا، این کار برایش نوعی وظیفه سنگین است که نیاز به سرکوب خواسته‌های شخصی و راحتی دارد. این مرحله، فداکاری سرکوب‌گرانه است. اما با تحول اخلاقی، همین عمل دیگر از سر اجبار نیست، بلکه تبدیل به تعهدی بی‌قید و شرط به قانون اخلاقی می‌شود. در این مرحله دوم، همان رفتار بیرونی، تبدیل به فروتنی فعال در برابر خودبینی می‌شود نوعی فداکاری کنوتیک و داوطلبانه. تفاوت نه در عمل، بلکه در نگاه درونی فرد است؛ گذار از اجبار اخلاقی به تولد اخلاقی که با انقلاب قلبی همراه است.

۴. والایی و دگرگونی اخلاقی

۴.۱. والایی به‌عنوان هم‌تای زیباشناختی فداکاری کنوتیک

در بخش‌های پیشین دیدیم که کانت برای تبیین «تولد اخلاقی» از مفهوم فداکاری کنوتیک (یعنی تهی‌سازی درونی برای دیگری) بهره می‌گیرد. حال در این بخش، به هم‌تای زیباشناختی این فداکاری در فلسفه کانت پرداخته می‌شود: یعنی تجربه «والایی» (sublime) که در آن، تخیل انسان نوعی فداکاری انجام می‌دهد.

نخستین اشاره کانت به فداکاری در نقد سوم در بحث از والایی و نسبت آن با اخلاق دیده می‌شود. در بندهای ۲۶۹ و ۲۷۱، کانت می‌گوید که قانون اخلاقی در تجربه والایی به صورت زیباشناختی آشکار می‌شود، و این آشکارسازی از طریق نوعی فداکاری رخ می‌دهد (Kant 1790, 5:271).

در تجربه والایی، طبیعت به گونه‌ای به ما عرضه می‌شود که فراتر از توان تخیل ماست. این حالت، ما را به یاد «امر فوق‌حسی» (supersensible) می‌اندازد؛ یعنی ایده‌ای عقلانی از آزادی عملی که از طبیعت فراتر می‌رود. در این تجربه، تخیل باید از آزادی معمول خود چشم‌پوشی کند و خود را با قانونی دیگر هماهنگ سازد قانونی که از والایی سرچشمه می‌گیرد. کانت می‌گوید تخیل در این فداکاری، «توان و گستره‌ای به دست می‌آورد که از آنچه قربانی کرده فراتر می‌رود» (Kant 1790, 5:269).

به عبارت دیگر، همان‌طور که در اخلاق، با چشم‌پوشی از خواسته‌های شخصی به آزادی واقعی می‌رسیم، در تجربه والایی نیز تخیل با فداکاری، به تماس با امر فوق‌حسی دست می‌یابد. در اینجا، فداکاری تخیل برای رسیدن به والایی، نماد فداکاری اخلاقی انسان برای رسیدن به خیر است. همان‌طور که تخیل از آزادی خود می‌گذرد تا به امر برتر برسد، انسان نیز از خواسته‌های خود می‌گذرد تا به خیر اخلاقی برسد. کانت برای درک نمادها از قیاس استفاده می‌کند. مثلاً اگر تصویر عقاب را نماد شجاعت بدانیم، این نماد بودن به خاطر شباهت مستقیم نیست، بلکه به خاطر رابطه قیاسی میان عقاب و سایر حیوانات، و میان شجاعت و سایر حالات ذهنی است. به همین ترتیب، رابطه میان تخیل و عقل در تجربه والایی، نماد فداکاری‌ای است که در انتخاب‌های اخلاقی رخ می‌دهد. یعنی بین دوری زیباشناختی درباره والایی و داوری اخلاقی، نوعی قیاس وجود دارد نه به خاطر شباهت ظاهری، بلکه به خاطر شباهت در روابط درونی میان قوا. همان‌طور که در بخش قبل دیدیم، اخلاق کانتی بر ساختاری فداکارانه استوار است: خواسته‌ها و غرایز باید در برابر قانون اخلاقی سرکوب شوند (Bubbio & Drees 2025, pp. 10, 29).

در نگاه نخست، این قیاس میان والایی و فداکاری، ممکن است فقط جنبه سرکوب‌گرانه فداکاری را تقویت کند. کانت در نقد عقل عملی هشدار می‌دهد که غرور می‌تواند فداکاری را از نظر اخلاقی ناقص کند و مانع نمادین شدن آن شود. اما در همان متن، کانت تأیید می‌کند که برخی فداکاری‌ها، اگر صرفاً از روی احترام به وظیفه انجام شوند، می‌توانند اخلاقاً مشروع و حتی «والا» باشند. او می‌نویسد: «اعمالی که با فداکاری زیاد و صرفاً برای انجام وظیفه انجام می‌شوند، می‌توانند به عنوان اعمال والا و شریف ستایش شوند، اما فقط در صورتی که نشانه‌هایی وجود داشته باشد که نشان دهد آن‌ها کاملاً از روی احترام به وظیفه انجام شده‌اند، نه از جوشش‌های احساسی» (Kant 1788, 5:85).

بنابراین، فداکاری‌ای که صرفاً برای وظیفه انجام شود، هم قابل ستایش است و هم می‌تواند والا باشد. چنین اعمالی می‌توانند به عنوان نمونه‌هایی برای تقلید معرفی شوند، به شرط آن‌که انگیزه تقلید، احترام به وظیفه (Achtung) باشد. در بند ۲۹ نقد سوم، کانت توضیح می‌دهد که تخیل در تجربه والایی، «با عمل خود، آزادی‌اش را از دست می‌دهد» و «بر اساس قانونی متفاوت از قانون تجربی‌اش، به طور هدفمند تعیین می‌شود» (Kant 1790, 5:269).

او سپس می‌گوید تخیل «توان و گستره‌ای به دست می‌آورد که از آنچه قربانی کرده فراتر می‌رود». اما پایه این توان برای تخیل پنهان است؛ تخیل فقط «احساس فداکاری یا محرومیت» را دارد و هم‌زمان «علتی را حس می‌کند که در برابر آن

تسلیم شده است. این توصیف‌ها کاملاً با نظریه فداکاری کنوتیک هم‌خوانی دارند. تخیل «با عمل خود» از آزادی‌اش می‌گذرد و «احساس فداکاری» دارد، چون «بر اساس قانونی دیگر» تعیین می‌شود. زبان کانت در این بخش‌ها یادآور نامه فیلیپیان ۲ است، جایی که مسیح «خود را تهی می‌سازد» تا شکل دیگری بگیرد. همچنین با مفاهیم (رها کردن مقام الهی) و (رهایی از خود) هم‌خوانی دارد. در همه این موارد، نوعی چشم‌پوشی یا کناره‌گیری وجود دارد که دسترسی به خیر برتر را ممکن می‌سازد.

۴.۲. نمونه اخلاقی به عنوان تجلی نهایی والایی

در بخش دوم، نشان داده شد که میان فداکاری مسیح و رها کردن «خود قدیم» برای رسیدن به «خود نو» یعنی همان تولد اخلاقی در فلسفه کانت نوعی رابطه نمادین وجود دارد. حالا این رابطه نمادین را گسترش می‌دهند و فداکاری تخیل در تجربه والایی را نیز در این قیاس وارد می‌کنند. در تجربه والایی، تخیل باید از روش‌های معمول خود دست بکشد و همین چشم‌پوشی، راه را برای دسترسی به بُعد اخلاقی آزادی متعالی باز می‌کند. می‌توان یک قیاس سه‌گانه ترسیم کرد: فداکاری مسیح؛ فداکاری «خود قدیم» یا عشق‌ورزی به خود؛ فداکاری تخیل در تجربه والایی و در مقابل آن‌ها: تجسم مسیح (incarnation)؛ خود نو؛ رسیدن تخیل به آزادی فوق‌حسی.

در این چارچوب، فداکاری «پسر خدا» نماد فداکاری کنوتیک است که در فرایند تولد اخلاقی کانت مطرح می‌شود؛ یعنی رها کردن «خود قدیم» برای رسیدن به «خود نو». ، کنار گذاشتن گرایش به خودمحوری و عشق به خود برای اطاعت از عقل عملی، مرحله‌ای ضروری در رشد اخلاقی فرد است. اما نیکی اخلاقی واقعی، در سطح فداکاری کنوتیک به دست می‌آید؛ یعنی نوعی تسلط درونی بر خود که کل شخصیت را به سوی خیر اخلاقی باز می‌گرداند. بر اساس این دیدگاه، هدف مقاله این است که کار بویو درباره نقش فداکاری کنوتیک در تبدیل «خود قدیم» به «خود نو» را با پژوهش ترکسلر در پس درباره قیاس میان والایی و مسیح در فلسفه کانت ترکیب کند. والایی با فداکاری هم‌معناست؛ به‌ویژه با فداکاری کنوتیک که در تبدیل اخلاقی «خود قدیم» به «خود نو» نقش دارد (Kant 1793, Second Piece, Section One, Subsection C).

ترکسلر در پس معتقد است که چون در تجربه والایی، قانون اخلاقی از طریق فداکاری به صورت زیباشناختی آشکار می‌شود، منطقی است که شدیدترین نوع فداکاری یعنی نمونه کامل کمال اخلاقی خود یک پدیده والا باشد (Trexler, 2021: p. 240).

با استناد به پالمروکیست، ترکسلر در پس استدلال می‌کند که مسیح تجسم «لوگوس» است یعنی کلمه‌ای که فداکارانه عمل می‌کند و ترتیب طبیعی گرایش‌ها را وارونه می‌سازد؛ به طوری که در مواقع لازم، عشق به خود برای اطاعت از قانون اخلاقی قربانی می‌شود. در این مسیر، «کلمه» نیز «توان و گستره‌ای به دست می‌آورد که از آنچه قربانی کرده فراتر می‌رود» (Kant 1790, 5:269; Trexler Drees 2025, p. 238).

در نگاه کانت، فردی که دگرگونی اخلاقی را تجربه کرده، نه تنها ضرورت فداکاری را درک می‌کند، بلکه گرایش درونی‌اش را نیز از شر به خیر تغییر می‌دهد. بنابراین، مسیح فقط نماد پیروزی عقل بر تمایل نیست؛ بلکه نمونه کامل گرایش اخلاقی، الگوی تبدیل، و نماد نیک‌خواهی در تولد اخلاقی است.

اگرچه کانت همه پدیده‌های والا را اخلاقاً نیک نمی‌داند، اما تجربه والایی نماد اخلاق است. و این مانع نمی‌شود که مسیح به‌عنوان نمونه نهایی نیکی اخلاقی—خود یک پدیده والا باشد، به‌خاطر عظمت فداکاری‌اش (Trexler Drees 2025, p. 239).

مسیح، با فداکاری نهایی‌اش (یعنی فدا کردن خود برای نجات دیگران)، بزرگ‌ترین نماد اخلاق است. ترکسلر در پس می‌گوید:

«اگر مسیح تجسم الگوی کمال اخلاقی را بتوان والا دانست، پس والایی به‌طور کلی باید نماد نیکی اخلاقی باشد» (Trexler Drees 2025, p. 239).

در این دیدگاه، مسیح تاریخی به‌عنوان «لباس» عقلانی الگو عمل می‌کند یعنی محتوای زیباشناختی را به فرم عقلانی می‌افزاید و خود نوعی پدیده والا است. این تحلیل نشان می‌دهد که رابطه میان اخلاق، دین و والایی در فلسفه کانت عمیق‌تر از آن چیزی است که تاکنون شناخته شده. اگر میان تعامل تخیل و عقل در تجربه والایی و فداکاری تخیل، رابطه‌ای قیاسی وجود داشته باشد، می‌توان گفت که عشق به خود باید برای اطاعت از قانون اخلاقی قربانی شود؛ فردی که دگرگونی اخلاقی را تجربه کرده، گرایش‌های خودمحورانه را کنار می‌گذارد فداکاری تخیل در تجربه والایی، از یک سو شبیه فداکاری کنوتیک عشق حسی به خود است، و از سوی دیگر، تسلط اخلاقی حاصل از آن، از طریق نمونه اخلاقی (پسر خدا) برای شناخت ما قابل دسترس می‌شود در نظام الگو-نمونه کانت، نمونه نقش حیاتی دارد؛ چون به‌عنوان «لباس تاریخی قابل فهم»، الگو را به‌صورت عملی و قابل تقلید درمی‌آورد.

از آن سو، تجربه والایی اشاره زیباشناختی به قانون اخلاقی و دعوت فوق حسی آن است، و نمونه نیز ارجاع اخلاقی به خواست مطلق فضیلت است. این دو شیوه، یکدیگر را روشن می‌سازند. در این قیاس متقابل، فداکاری تخیل، اقتدار عقل را به‌صورت زیباشناختی بازتاب می‌دهد؛ و این اقتدار، در نمونه اخلاقی با اجرای بی‌وقفه وظیفه اخلاقی، به‌صورت عملی مجسم می‌شود. بنابراین، والایی به‌عنوان جایگاه احساس اخلاقی، تسلط بر خود را تقویت می‌کند تسلطی که برای هر تحول اخلاقی، از جمله آنچه نمونه مجسم می‌کند، ضروری است.

در این خوانش، فداکاری مورد نظر، کنوتیک است و بنابراین، نمادی اخلاقی معتبر به‌شمار می‌آید. مسیح در مقام شخصیتی تاریخی که احساس والایی را برمی‌انگیزد با فداکاری نهایی‌اش، نماد دگرگونی قلبی است؛ یعنی تهی‌سازی خود برای رسیدن به خیر برتر برای دیگران: «تا همه رنج‌ها را بر خود گیرد (Kant 1793, 6:61). والایی، در این معنا، جایگاه احساس اخلاقی است نوعی رضایت از «کشیده شدن» توانایی‌ها. کانت می‌گوید که از طریق نوعی توجه یا هماهنگی ذهنی، می‌توان والایی خدا را درک کرد (Kant 1790, 5:264).

پالمرویست اشاره می‌کند که نمونه (مسیح) تأثیری مشابه بر فرد دارد: نمونه می‌تواند مؤمنان را توانمند سازد تا اصل خیر را دوباره در جایگاه حاکم بر اراده قرار دهند (Palmquist, 2019: p. 536).

وود نیز می‌گوید: «زندگی، مرگ و رستاخیز مسیح، نماد نوعی دگرگونی اخلاقی در خود ماست» (Wood 2025, p. 151). بنابراین، والایی از طریق قیاس با فداکاری، به انسان اخلاقی کمک می‌کند تا به سطحی از اخلاق برسد که فراتر از آن چیزی است که صرفاً در اخلاق کانتی توصیف شده است. همچنین، تفاوت میان زیبایی و والایی را می‌توان به‌عنوان قیاسی زیباشناختی برای تفاوت میان فضیلت و قداست در اخلاق در نظر گرفت: احساس زیبایی، هماهنگی قوا را نشان می‌دهد و نماد‌گرایی اخلاقی فضیلت است یعنی قدرت اخلاقی در گزاره‌ها از طریق تبعیت تمایلات از وظیفه احساس والایی، گسست این هماهنگی را نشان می‌دهد و اشاره به قداست دارد یعنی اراده‌ای که کاملاً تحت فرمان قانون اخلاقی است.

۵. بُعد زیباشناختی دین در فلسفه کانت

۵.۱. واسطه‌گری زیباشناختی در دین عقلانی

نشان داده شد که میان تجربه والایی و فداکاری کنوتیک (تهی‌سازی درونی برای دیگری) نوعی رابطه قیاسی وجود دارد. فداکاری تخیل در تجربه والایی، بازتابی از فروتنی فعال در برابر خودبینی است. همان فرآیندی که «خود قدیم» را به «خود نو» تبدیل می‌کند، و در نماد «پسر خدا» مجسم می‌شود. همچنین گفته شد که عیسی مسیح به‌عنوان تجسم تاریخی نمونه اخلاقی و نمونه نهایی نیکی می‌تواند یک پدیده والا باشد، به‌خاطر عظمت فداکاری‌اش. اگر مسیح والا باشد، پس خود والایی نیز می‌تواند نمادی از اخلاق باشد. این نکته، خلأ مهمی را در پژوهش‌های مربوط به نظریه دینی کانت آشکار می‌کند به ویژه در مورد نقش والایی در کتاب دین در محدوده عقل محض.

درک مسیح به‌عنوان یک پدیده والا، بُعدی زیباشناختی به بحث کانت درباره مسیح تاریخی می‌افزاید. در نظام کانت، الگو نماینده یک ایده عقلانی است. اما برای اینکه این ایده در جهان واقعی قابل اجرا باشد، باید از طریق نمادهای دین تاریخی به آن دست یافت یعنی همان چیزی که کانت آن را «طرح‌واره‌سازی از طریق قیاس» می‌نامد.

«پسر خدا» یعنی آموزگار الهی‌منش، همان عیسی مسیح کتاب مقدس در این جایگاه قرار می‌گیرد و تجسم نیکی (الگو) می‌شود (Kant 1793, 6:64). اما برای اینکه نمونه (prototype) بتواند نیروی اخلاقی داشته باشد، باید در بستر تاریخ و جغرافیا قرار گیرد؛ یعنی باید انسانی باشد که مانند دیگر انسان‌ها نیاز، رنج، وسوسه و تمایل را تجربه کرده باشد.

کانت توضیح می‌دهد که اگر اراده «پسر خدا» کاملاً پاک و فراطبیعی تصور شود، فاصله او با انسان عادی آن قدر زیاد می‌شود که دیگر نمی‌توان او را به‌عنوان الگو معرفی کرد. در این صورت، «پسر خدا» دیگر نمونه اخلاقی نخواهد بود و ایمان به او قدرت اخلاقی‌اش را از دست می‌دهد (Kant 1793, 6:64). این دیدگاه با مفهوم فداکاری کنوتیک هم‌خوانی دارد؛ همان‌طور که در فیلیپیان ۲:۷ آمده: «مسیح خود را تهی ساخت، شکل بنده را پذیرفت، و به صورت انسان درآمد».

از نظر کانت، ایمان تاریخی جایگاه مشروعی در دین حقیقی دارد، چون چارچوبی نمادین و زیباشناختی فراهم می‌آورد که اصول دین عقلانی را برای زندگی انسانی قابل اجرا می‌سازد. اگرچه دین‌های تاریخی گاهی ممکن است تفسیر اخلاقی را مخدوش کنند، اما از طریق قیاس نمادین، همان «لباس تاریخی» لازم را فراهم می‌کنند که ایده‌های اخلاقی را برای عمل انسانی قابل‌فهم می‌سازد (Kant 1793, 6:136).

ترکیب دین اخلاقی با ایمان تاریخی، نوعی واسطه‌گری برای دین عقلانی ایجاد می‌کند؛ به طوری که آن را در قالبی زیبا و قابل قبول عرضه می‌کند. کانت می‌گوید: «روایت تاریخی [...] که خود تاریخ نیست، آرمان زیبای عصر اخلاقی جهان است که با ظهور دین جهانی حقیقی پدید آمده» (Kant 1793, 6:136). از طریق این روایت آرمانی و زیبا، عیسی تصویری اخلاقی و توان‌بخش از دین اخلاقی ناب ارائه می‌دهد.

به‌عنوان «لباس نمادین و زیباشناختی» الگو، مسیح تاریخی محتوای زیباشناختی را به فرم عقلانی می‌افزاید و ایده اخلاقی انتزاعی را به پدیده‌ای والا تبدیل می‌کند چهره‌ای از رنج و تراژدی، اما همچنین از مبارزه و پیروزی اخلاقی. به این ترتیب، زیبایی و والایی ما را به درک حقیقت و نیکی در دین اخلاقی هدایت می‌کنند. ایمان تاریخی، دین اخلاقی را به صورت زیباشناختی عرضه می‌کند. بنابراین، جامعه اخلاقی یعنی کلیسای نیک نیز بعدی زیباشناختی پیدا می‌کند: از طریق نمادهای اخلاقی و باورهای تاریخی، هم زیباست و هم والا (Kant 1793, 6:100). اگر جامعه اخلاقی چنین ویژگی‌ای داشته باشد، اعضای آن فقط اصول اخلاقی را به صورت انتزاعی نمی‌آموزند، بلکه از طریق زیبایی، والایی و نمادهای اخلاقی، به سوی نیکی برانگیخته می‌شوند.

ترکسلر در پس استدلال می‌کند که چنین جامعه‌ای خود نمونه‌ای از پدیده والایی توان‌بخشی اخلاقی است (Trexler, 2021: pp. 245–246). از نظر کانت، دین چشم‌اندازی از امکان پیشرفت اخلاقی از طریق آموزش اخلاقی ارائه می‌دهد. دین، به‌عنوان آموزگار اخلاق، افراد را توانمند می‌سازد تا با شر مبارزه کنند و برای کمال اخلاقی تلاش کنند؛ با پرورش جامعه اخلاقی آرمانی، یعنی کلیسای حقیقی.

این جامعه نیز می‌تواند والا باشد، چون الگویی برای تلاش اخلاقی است و مانند افراد، می‌تواند به‌طور پیوسته به سوی نیکی پیش برود. در این زمینه، «عشق عملی» نقش مهمی پیدا می‌کند. درون جامعه اخلاقی، پذیرش هم‌زمان دو اصل اخلاقی اصل احسان (پذیرش اهداف اخلاقی دیگران) و اصل احترام (محدود کردن خودبینی در برابر کرامت انسان) نوعی شناسایی متقابل اصولی ایجاد می‌کند که برای شکل‌گیری وضعیت اخلاقی جمعی ضروری است.

این پایبندی نظام‌مند به وظیفه عشق، جامعه اخلاقی را تحقق می‌بخشد؛ جامعه‌ای که معادل «قلمرو غایات» در جهان محسوس است. این جامعه، افراد آزاد را از طریق الزام اخلاقی درونی، بر اساس قانون اخلاقی عالی، به هم پیوند می‌دهد. این اتحاد فضیلت، در واقع انسجام اصولی جامعه اخلاقی است که توسط عقل عملی ناب، در تلاش ضروری‌اش برای رسیدن به خیر اعلی، تعیین می‌شود. تجربه زیباشناختی، ما را به درک حقیقت عمیق دین اخلاقی می‌رساند حقیقتی که خود نیک است و همین باعث می‌شود آن را بپذیریم.

ترکسلر در پس یادآور می‌شود که کانت اشاره کرده بود فیلسوفان اخلاقی یونان و روم می‌دانستند چگونه خیال‌پردازی‌های زیبا و گاه وحشیانه شاعرانشان را با معنایی عرفانی تفسیر کنند (Trexler, 2021: p. 242)؛ معنایی که ایمان مردمی را که نابود کردنش خطرناک بود و ممکن بود به بی‌دینی‌ای حتی خطرناک‌تر برای دولت بینجامد به آموزه‌ای اخلاقی نزدیک می‌کرد که برای همه انسان‌ها قابل فهم و سودمند بود (Kant 1793, 6:111).

ایمان تاریخی در فلسفه کانت نه تنها بی‌ارزش نیست، بلکه دقیقاً به خاطر آن که دین اخلاقی را در قالبی زیباشناختی و تأثیرگذار عرضه می‌کند، ارزشمند است. دین، به عنوان پدیده‌ای هم اخلاقی و هم زیباشناختی، به ما کمک می‌کند تا ابعاد عمیق‌تری از اخلاق را از طریق زیبایی و والایی درک کنیم.

۵. ۲. لوکیفر نماد والایی شر ریشه‌دار

کانت در اشاره به لوکیفر، نمونه دیگری از پیوند میان تجربه زیباشناختی و نمادپردازی اخلاقی را ارائه می‌دهد. او می‌نویسد: «کتاب مقدس این ناتوانی در فهم گرایش به شر را در قالب روایتی تاریخی بیان می‌کند؛ روایتی که شر را در آغاز جهان تصویر می‌کند، نه درون انسان، بلکه در روحی با سرشت والایی اولیه (Kant 1793, 6:44)؛ معنای کلی جمله روشن است: کانت می‌گوید لوکیفر، چون در اصل فرشته‌ای بوده، فاقد آن عواملی است که انسان‌ها برای توجیه ضعف اخلاقی خود به آن‌ها متوسل می‌شوند مثل «وسوسه جسم» انسان‌ها ممکن است در تشخیص خیر و شر دچار اشتباه شوند، اما لوکیفر شر را به خاطر خود شر می‌خواهد. نکته مهم در اینجا، استفاده کانت از واژه *erhabener* است؛ یعنی «والا».

یک احتمال این است که کانت این واژه را صرفاً به معنای «برتر» یا «رفیع‌تر» به کار برده تا نشان دهد لوکیفر، به عنوان موجودی فرشته‌گون، فراتر از وسوسه‌های انسانی است و فساد اخلاقی‌اش کاملاً حاصل اراده خودش است؛ و به همین دلیل، برخلاف انسان، کاملاً غیرقابل رستگاری است. اما با توجه به جایگاه خاص واژه *erhabener* در فلسفه کانت، بعید است که او آن را صرفاً در معنای عمومی به کار برده باشد. احتمال دوم این است که کانت از این واژه در معنای فنی‌اش استفاده کرده است؛ یعنی تجربه‌ای که هم ترسناک است و هم شگفت‌انگیز، و همان‌طور که پیش‌تر دیدیم، می‌تواند نقش نمادین مهمی در اخلاق داشته باشد.

اگر این تفسیر را بپذیریم، چه نتایجی حاصل می‌شود؟ پالمروکیست می‌گوید کانت در اینجا «ورود شر به طبیعت انسانی را به صورت نمادین تصویر می‌کند» (Palmquist, 2019: 119). اما این نماد، نماد چیست؟ در کتاب مقدس یهودی-مسیحی، توضیح روشنی درباره شورش لوکیفر علیه خدا وجود ندارد. اما در کتاب دین، کانت بارها اصل شر را با خودمحوری مرتبط می‌داند (Kant 1793, 6:27). گرایش که آدامز آن را «خودآیینی افراطی» می‌نامد.

البته خودآیینی در اخلاق کانت شرط لازم برای عاملیت اخلاقی و کرامت انسانی است. اما وقتی خودآیینی به خودمحوری تبدیل شود، به اصل شر بدل می‌شود. در این نگاه، لوکیفر نماد قیاسی (*Darstellung*) فساد اخلاقی ریشه‌دار است و نقطه مقابل گرایش کنوتیک و ازخودگذشته مسیح. بر اساس این تفسیر، هم مسیح و هم لوکیفر نمادهای والایی هستند، اما در دو جهت اخلاقی کاملاً متضاد. خود تجربه والایی؛ که با ترس و شگفتی همراه است نماد اخلاق است. لوکیفر، به عنوان *simia Dei* (تقلیدگر خدا)، نماینده منحرف‌ترین گرایش اخلاقی است و نمونه منفی شر ریشه‌دار به شمار می‌آید.

او، به عنوان موجودی فرشته‌گون، فراتر از رستگاری است: هیچ فداکاری نکرده و تولد دوباره‌ای نخواهد داشت. او نماد اراده‌ای است که به طور برگشت‌ناپذیر از خیر روی گردان شده است. با این حال، لوکیفر همچنان به عنوان نماد اخلاقی مفید است؛ چون تضادی ایجاد می‌کند که امکان رستگاری اخلاقی انسان را برجسته می‌سازد. با تأمل در غیرقابل‌رستگار بودن لوکیفر، ما توانایی منحصر به فرد انسان برای دگرگونی اخلاقی و تولد دوباره را درمیابیم. تفاوت میان نقش زیباشناختی

مسیح و لوکیفر در معنای اخلاقی و زیبایی‌شناختی آن‌هاست: مسیح هم زیباست، هم والا، و هم نمونه اخلاقی؛ اما لوکیفر فقط والا است، و فاقد زیبایی اخلاقی و زیباشناختی است.

در واقع، این تجربه والایی است که نماد نیکی است، نه خود شیء والا. یک پدیده والا الزاماً اخلاقی نیست، چون والایی می‌تواند هم در زمینه‌های اخلاقی و هم غیراخلاقی تجربه شود. اما مسیح نمونه اخلاقی والایی است، چون عمل فداکارانه‌اش؛ که ریشه در تهی‌سازی کنوتیک دارد نشان‌دهنده اوج پاکی اخلاقی است. در این معنا، هم زیبایی و هم والایی، از نظر کانت، نماد نیکی اخلاقی هستند؛ و مسیح، با فداکاری کنوتیک خود، زیبایی، والایی و اخلاق را در وحدتی کامل مجسم می‌سازد.

نتیجه‌گیری

بازخوانی نقش والایی (sublime) در کتاب دین در محدوده عقل محض کانت، نه تنها خلأی مهم در ادبیات فلسفی را پر می‌کند، بلکه افق‌های تازه‌ای برای فهم پیوند میان اخلاق، زیبایی‌شناسی و دین عقلانی می‌گشاید. فداکاری کنوتیک یعنی تهی‌سازی خودمحورانه برای دیگری هم در نمونه اخلاقی (مانند مسیح) و هم در تجربه والایی (مانند فداکاری تخیل) حضور دارد و به‌عنوان الگویی اخلاقی برای انسان عمل می‌کند. این فداکاری، نماد مبارزه درونی انسان برای غلبه بر تمایلات خودخواهانه و رسیدن به آزادی اخلاقی واقعی است.

از منظر دینی، این فداکاری نماد فرایند تبدیل و تولد دوباره اخلاقی است؛ فرایندی که گرایش درونی انسان را به سوی خیر جهت می‌دهد. اگرچه قداست فقط در الگو (archetype) مجسم می‌شود، اما تلاش برای رسیدن به آن، انسان را به فضیلت نزدیک‌تر می‌کند و مسیر رشد اخلاقی را هموار می‌سازد. نتیجه مهم این تحلیل آن است که فداکاری کنوتیک، اخلاق را در کل نظام فلسفی کانت برجسته‌تر می‌سازد؛ به‌طوری‌که دین، بستر تحقق کامل اخلاق می‌شود.

فداکاری، نه تنها در اخلاق، بلکه در بُعد زیباشناختی دین کانت نیز نقش محوری دارد. قیاس میان فداکاری مسیح و فداکاری تخیل در تجربه والایی، نشان می‌دهد که اخلاق، در مسیر رسیدن به امر فوق‌حسی، از والایی الهام می‌گیرد و انسان را به فضیلت سوق می‌دهد.

این قیاس، فراتر از تحول فردی، به بُعد بین‌ذهنی نیز اشاره دارد: دعوت اخلاقی که از احترام برمی‌خیزد، در شناسایی متقابل میان انسان‌ها به‌عنوان عاملان آزاد تحقق می‌یابد و این، شرط لازم برای شکل‌گیری جامعه اخلاقی است. در این نگاه، جامعه اخلاقی کانت را می‌توان پیش‌درآمدی بر نظریه‌های بعدی مانند «شناسایی» در فلسفه هگل دانست. الگوی ارتباطی‌ای که کانت از طریق نمونه‌سازی اخلاقی مطرح می‌کند، نوعی پیوند نمادین میان عاملان اخلاقی ایجاد می‌کند.

فداکاری کنوتیک، نه تنها تجربه زیباشناختی و اخلاقی را به هم پیوند می‌زند، بلکه زمینه‌ساز جامعه‌ای است که بر شناسایی متقابل و عشق عملی استوار است. اگر زیبایی نماد نیکی اخلاقی باشد، والایی نماد شکل والاتری از اخلاق است؛ اخلاقی که در فداکاری کنوتیک به اوج می‌رسد و با هدایت الگو، به سوی امر فوق‌حسی حرکت می‌کند.

نمادها در فلسفه انتقادی کانت، ابزارهایی‌اند که اصول اخلاقی را برای جهان قابل اجرا می‌سازند. برخی از این نمادها، مانند مسیح، هم دینی‌اند و هم زیباشناختی؛ و حتی نمادهایی منفی مانند لوکیفر نیز، با نشان دادن فساد ریشه‌دار، امکان رستگاری

انسان را برجسته می‌سازند. پیشنهاد نهایی مقاله این است که شناسایی والایی در نمادهای دینی، نه تنها به فهم بهتر کتاب دین کمک می‌کند، بلکه پیامدهای گسترده‌ای برای انسان‌شناسی اخلاقی کانت و ساختار جمعی دین اخلاقی او دارد. این تحلیل، راه را برای پژوهش‌های آینده درباره نقش زیباشناختی و اجتماعی نمادهای دینی در اخلاق کانتی هموار می‌سازد؛ به‌ویژه در مورد اینکه چگونه نمونه‌های کنوتیک، نه فقط فرد، بلکه جامعه را به‌سوی نیکی اخلاقی هدایت می‌کنند.

منابع

- Axinn, S. (2010). *Sacrifice and Value: A Kantian Interpretation*. Lexington Books: Lenham, MD, USA
- Allen, W.W. (2020). *Kant and Religion*. Cambridge University Press: Cambridge, UK
- Adams, R.M. (1999). *Finite and Infinite Goods*. Oxford University Press: New York, NY, USA
- Bubbio, P.D. (2014). *Sacrifice in the Post-Kantian Tradition: Perspectivism, Intersubjectivity, and Recognition*. State University of New York Press: Albany, NY, USA
- Bubbio, P.D. (2017). *God and the Self in Hegel: Beyond Subjectivism*. State University of New York Press: Albany, NY, USA
- Caruth, C. (1988). The Force of Example: Kant's Symbols. *Yale French Studies*, 74, 17–37
- Chignell, A. (2010). The Devil, The Virgin, and the Envoy: Symbols of Moral Struggle in Religion II.2. In Hoeffe, O. (Ed.), *Klassiker Auslegen: Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft* (pp. 111–130). Akademie Verlag: Berlin, Germany
- Davidovich, A. (1993). *Religion as a Province of Meaning: The Kantian Foundations of Modern Theology*. Fortress Press: Minneapolis, MN, USA
- DiCenso, J.J. (2013). The Concept of Urbild in Kant's Philosophy of Religion. *Kant-Studien*, 104, 100–132
- Firestone, C.L., & Jacobs, N. (2008). *Defense of Kant's Religion*. Indiana University Press: Bloomington, IN, USA
- Forschner, M. (2011). Über die verschiedenen Bedeutungen des "Hangs zum Bösen". In Höffe, O. (Ed.), *Die Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft* (pp. 71–90). Akademie Verlag: Berlin, Germany
- Guyer, P. (2005). *Values of Beauty: The Symbols of Freedom in Kant's Aesthetics*. Cambridge University Press: Cambridge, UK
- Hare, J.E. (1966). *The Moral Gap: Kantian Ethics, Human Limits, and God's Assistance*. Oxford University Press: Oxford, UK
- Kant, I. (1987). *Critique of Judgment*. Pluhar, W.S. (Ed.). Hackett Publishing Company: Indianapolis, IN, USA
- Kant, I. (1991). *The Metaphysics of Morals*. Gregor, M. (Ed.). Cambridge University Press:

Cambridge, UK

Kant, I. (1996). *Religion Within the Boundaries of Mere Reason*. In Wood, A., & di Giovanni, G. (Eds.), *Religion and Rational Theology*. Cambridge University Press: New York, NY, USA

Kant, I. (1997). *Lectures on Metaphysics*. Ameriks, K., & Naragon, S. (Eds.). Cambridge University Press: Cambridge, UK

Kant, I. (2012). *Critique of Practical Reason*. Gregor, M. (Ed.). Cambridge University Press: Cambridge, UK

Keenan, D.K. (2005). *The Question of Sacrifice*. Indiana University Press: Bloomington, IN, USA

MacKinnon, D.M. (1975). Kant's Philosophy of Religion. *Philosophy*, 50, 131–144

Michalson, G.E., Jr. (1990). *Fallen Freedom: Kant on Radical Evil and Moral*. Cambridge University Press: Cambridge, UK

Nietzsche, F. (1918). *The Antichrist*. Mencken, H.L., & Alfred, A. (Eds.). Knopf: New York, NY, USA

Otto, R. (1970). *The Idea of the Holy*. Harvey, J.W. (Ed.). Oxford University Press: New York, NY, USA

Palmquist, S.R. (2010). Kant's Ethics of Grace: Perspectival Solutions to the Moral Difficulties with Divine Assistance. *Journal of Religion*, 90, 530–553

Palmquist, S.R. (2012). Could Kant's Jesus Be God? *International Philosophical Quarterly*, 52, 421–437

Palmquist, S.R. (2015). Kant's Prudential Theory of Religion: The Necessity of Historical Faith for Moral Empowerment. *Con-textos Kantianos*, 1, 57–76

Palmquist, S.R. (2016). *Comprehensive Commentary on Kant's Religion Within the Bounds of Bare Reason*. Wiley Blackwell: Chichester, UK

Palmquist, S.R. (2019). *Kant's Critical Religion: Volume Two of Kant's System of Perspectives*. Routledge: London, UK; New York, NY, USA

Pasternack, L. (2012). Kant on the Debt of Sin. *Faith and Philosophy*, 29, 30–52

Redding, P. (2009). *Continental Idealism: Leibniz to Nietzsche*. Routledge: London, UK; New York, NY, USA

Trexler Drees, M. (2021). *Aesthetic Experience and Moral Vision in Plato, Kant, and Murdoch: Looking Good/Being Good*. Palgrave Macmillan: London, UK

Wood, A.W. (1999). *Kant's Ethical Thought*. Cambridge University Press: Cambridge, UK